

janko vujinović

STARCI NA OGNJIŠTU

I TAKO, OD URANKA, OD ZVEZDE ZORNJAČE

pa do zvezde večernjače, do u duboku noć, pa opet do zvezde zornjače, dok je selo o njima šušalo, starci se, štapovi sasušeni, Velimir i Dragomir gložili govorom, izjedali se otrovom koji je u njima godinama, življenjem od rođenja pa do sada, pedesetak godina i više, a ne treba reći: življenjem mukotrpnim, jer življenje im je otkako znaju za sebe, otkad su se ispravili po zemlji hodajući, u nebo gledajući, pa do sada, kada više od grbača u nebo nad sobom ne gledaju, ponovo se ka zemlji svijaju, bilo puno muke, dirinčenja, okapavanja, znoja, jada i jeda, nagrizali se otrovom koji je u njima godinama taložen negde u njihovim nutrinama, i sada je, tada je, u vreme pred rat, zna šugavi pričatelj, koji se po koži, omotaču svom češe, u kožu nokte uriva, tako da mu krv ističe, tako da mu je koža prekrivena ogrebotinama i sukrvičastim ostrvima, i po kome pauci trčkaraju mada u to vreme tu nije bio, ta jed, tečna, otrovna uzavrela-provrila, uzbrkala, zatalasala se, pokuljala na njihova usta bezuba, zube im je proja pojela: krljenci ostali, posvađala ih;

mirili se, dogovarali se tamo gde im dogovora nije bilo, dogovor odmah, svaki mogući znak slaganja raskidali, odricali se svojih reči, reči rečenih, gazili po njima, za grkljane se hvatali, grkljan Velimir Dragomiru, Dragomir Velimiru hteli iščupati, režali, posvađali sinove, sinovi im se pokrivila, deca sinova njihovih razbijala glave jedno drugima, čupali kose, a kose će im, Deci, i ovako, ne-

koliko godina kasnije, biti proredene epidemičnim kružnim lišajevima, utkrivali se u pričinjavanju sitne štete drugima, svoje još uvek branili;

dok su se starci, Velimir: **Oću da se izdelimo, ja i moji najviše doprinosimo** i Dragomir: **Kad je navro, nek se deli, da vidimo ko će mu posle kupovati i prodavati**, oko deobe svadali, majku Jelku: **Dele se, ne izdelili se** u odžakliju nisu zvali, majka' im je u velikoj sobi kraj ogromne zemljane peći, na, od ležanja usitnjennoj, slami, preko prostrtih ponjava, prekrivena guberima ležala, kičme ukočene, daha otanjenog, ubrzanog, sipljivog, ležala i klela;

starci je, domaćini posvađani nisu slušali, i ostali su im ukučani bili u sobe sabijeni, a sedela su njih dvojica, dva panja kraj ognjišta, sami, po svu noć, sve do jutra, jutrom se dizali, bežali od kuće svaki na svoju stranu;

Drago niz put klimao do u opštinu, ulazio u onu buvaru napravljenu od čerpića sa dva prozora, jedan sa ramom i daskama ukovanim umesto stakla, kroz daske se provlačile trake dana, prašinom igrajući, svilenoplavkaste trake dana, a drugi sa staklom prljavim, nikad neopranim prekrivenim sasušanim mušičijim izmetom, sa teškim, istesanim hrastovim vratima i zardalim katancom na njima, i sa dve sobe unutra, u kojima su bile smeštene sledeće stvari: čiviluk drveni, sto, dve klupe, jedna stolica, ćilim na zidu, kasa ...;

u toj zgradi naherenoj, pri dnu sela, kraj puta koji vodi u centar sreza njihovog istina se, priznanje onoga što jeste, a najčešće nije učinjeno, pravda se štapovima grabovim, batinama iz dupeta — da li se ona, pravda, u dupetu, u crevu guzičnjaku nalazi ni Ja, ni On, Dečak, koji tada još nije bio rođen ne znamo, u stvari: Ja ne znam da li On zna — na usta isterivala;

a Velimir, Štap bez vrha gvođenog, geguckao niz baštu redovima šljivama, dudovima, džanarikama i trešnjama zasadenu, svinjama izrovanu, avtikom obraslu, ulazio u-štalu; iz štale silazio niz Gradinu, prelazio put, i šubara, bela košulja i gunj ogrnuti nestajali su u kukuruznim stabljikama, šuma kukuruzna ga u zeleno obavijala ...

iz odžaklije izlazili da se ne bi na ognjištu i preko dana u govoru krvili, preko dana lunjali na mestima dge su znali da jedan drugog neće sresti, pred svetom, susedima ćutali, nikom ništa nisu govorili, ali je odnekud sve selo znalo šta im se u kući radi;

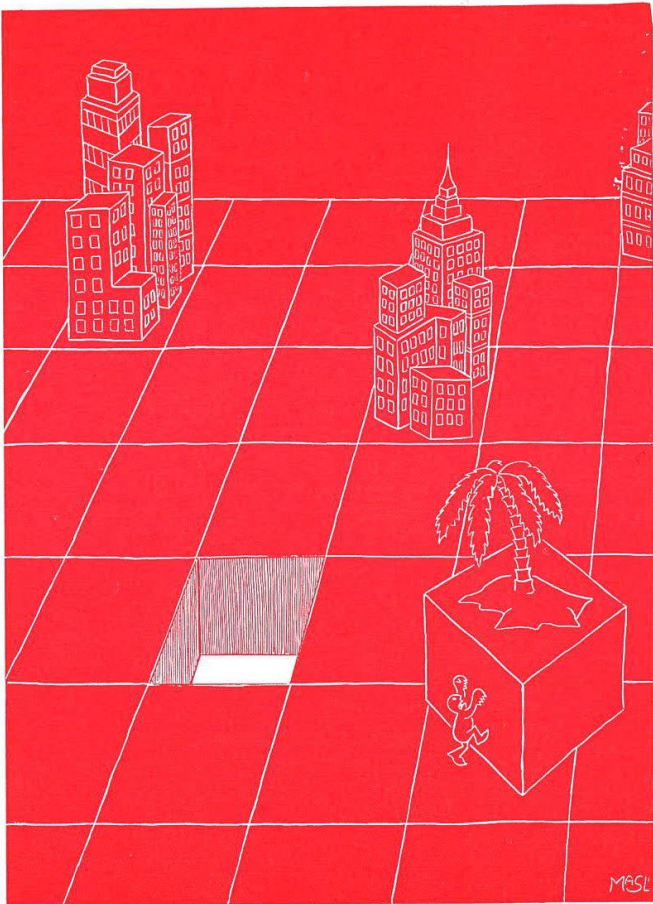
Ovaj što reči ispisuje ne misli da je to selo koje treba pamtiti, nije siguran ni da li je ono postojalo, i plaši se: možda je izmišljeno, moguće je da je i selo, prostor sela, i krštena imena ljudi, i ljudi sami koji se pominju, koji riju po ovoj **Pripovesti Nemogućnosti** a time i po vučjoj glavi Njegovoj, vučjoj, lisičjoj, ptičjoj — kako kad, i dešavanja o kojima se nešto govori, a time i sva pripovest crvljiv plod njegovih sanja;

čeljad zlostavljali, čeljad im slinjala, snaha im plakale: jedno do podne (Julka, starija snaha: **Mesila sam deci pitu, gibanicu, masnu pogaču**, uvek stezala glavu, čelo glave mokrim peškirimama. **Ju, što me jako zaboli glava, najednom** uzivala u plaču mlade snaha, Snopa utegnutog, bokatog, Radmila je pogeta, čuteći, gnječeći testo žalostivno pevušila. **Moram sve za nji sve da uradim, i za nju, smrdušu**) druga od podne, a njih dvojica, dva korena, jedan ljut, jedan blag, umirivali ukučane, sedeli na tronošcima, Velimir sa one preke strane a Dragomir sa druge, duge strane ognjišta;

ognjište im je imalo samo dve spoljne strane i u ovoj, velikoj okrečenoj krečom pomešanim sa zemljom žutačom — zemlju su žučkastu, zrnastu kopali u jednom prisoju Rnjakovca i u džakovima je donosili do kuće, sa krečom je mešali, kuću sa spoljne strane krečili — zajedničkoj im kući, i u onoj, malojoj, sa jednom sobom i odžaklijom napravljenoj četiri ili pet godina kasnije — u vreme kada je Dečak bio sićušna alga u Materičnom moru, u svom Velikom okeanu, onda kada su po kijametu, kišurini koja je tro-poštala iz otvorenih nebesa, što, to, koračanje služi kao okosnica ovog pričanja, koračali Velimir i Radmila, svekar i snaha mu — i u novoj kući, zidanici, deset godina posle početka deobe ozidanoj — ognjište im je imalo dve spoljne strane, a druge dve strane činili su zidovi odžaklije;

Dečak je, kada se velika kuća zidala, nova velika kuća, dole bliže puta spuštена, s puta vidljiva, imao toliko godina da mu u pamćenju ostane miris topolove daske, skoro testerisane, i miris svežeg kreča, i maltera, i miris koji je zapamtio kao miris majke, i koji On, bar kako govori, nikada neće moći da zaboravi, i da

godinu dana kasnije zapamti Dušana crnobrkatog, koji je, Dušan: **Ja posadi jednu ružu belu**, pod njihovim čardakom rendisao mirisnu dasku topolovu, pio rakiju i pevao po sav dan, i Milenu Pobegulju, koja je vrskala po dvorištu, obilazila oko čardaka, a Dušan je oko nje obilazio, dok je On, Dečak, u dugačkoj bezanoj košulji, bez gaća osvajaio prostor dvorišta, ogroman, tajni, opasni prostor od kućnog praga do čardaka, gde je, u hladu ispod stepeništa tesanog hrastovog kojim se na čardak penjalo, po vlažnoj kriticama izrovanoj, mrvima usitnjennoj zemlji, sedeo golim dupetom na njoj, čeprkao je, zagledao, mirisao, drobio među prstima, i jednog sunčanog dana, meseca maja, dok su mu otac i majka adsku zemlju motikama ka suncu prevrtali, time sebe dublje u zemlju ukopavali, počeo da grize,

da grize i žvaće zemlju, s naporom je guta, dok mu se pljuvačka pomešana sa zemljom crnicom niz bradu cedila, i zemlja mu je hladna, usitnjena, vlažna prolazila iz usne duplje, kroz jednjak, silazila u želudac;

na ognjištu plaminja glavnja grabova, dim se u otvorenom tavanu oblača, dim u svoje ljuto, plavkasto, mirisno, vazdušasto telo i obličje uvija i krije grede, vence i žioke venaca, u obličje krije i pola komada slanine, toliko im je još ostalo od zime koja je minula, polutka debele slanine koje je svakodnevno sve manje i manje, jer osušena uz nikoljske mrazeve na dimu bukovine, grabovine, vrbvine, i dalje je visila tačno iznad ognjišta, mrznuo ju je mraz jovanjski, a odmrzavao dim, jer na ognjištu je i dalje danonoćno gorela vatra, pa su kroz sitni crep duvali vlažni, zemaljski, zeleni, nabubrelji, prolećni vetrovi, a ona se (polutka slanine) počela topiti, od vetra oko sebe i vatre ispod sebe, pa je tu polutku grejao sitan crep zagrejan suncem ilinjskim i ona se topila, i više nije bila za jelo, jeli su je, iznosili su je samo nadničarima i to uveče, po nevidelju, kada bi mesec izronio iza Stanojevog brega, ili kada bi izranjao pri dnu nebesa, sa druge strane šljivika, srkali bi nadničari, večerali, kašikama zahvatajući čorbuljak iz zemljane čase, čorbuljake zasladivali deljkama slanine, premasne, mirisne, crvljive, slaninu gutali uz strukove belog luka, a strukovi su u jednom zagrizu nestajali u njihovim smrdljivim čeljuštima;

starci se — dva štapa različna, štapovima sa dve strane gurkaju u glavnju grabovu, glavnja na svakom njihov dodir, zaškri, jače zaplanti, uplane, u odžakliji bude vidljivije — pogledaju, začuće

ON, SULUDNIK I NEMUŠTAC

koji govorenju nije sklon, čutalo jedno — šta li mu u nemosti zrije? — plašljivac, On, koji čak ni ovom pripovedanju nije vičan, a do sada u Njemu nije pominjan, a možda i jeste, i ako bi se desilo da On, nezadovoljnik, sukmeta, još uvek vazduh udiše, ovo dosta smušeno i slučajnim redom ispisano pisanje gubi svaki smisao i svako zrno istine, ukoliko je zrnja istine bilo, jeo je, jasno, u svom dečaštvu, a dečaštvo mu je za priču nepogodno, tu i takvu slaninu, kažem: jeo je slaninu preko leta, i to, kada bi se krišom opio belom, penušavom, šljivovom rakijom, jer On nije, bar tih godina, pio da ga ukućani, otac, majka, braća sa kojima, uostalom, i nije bio ni u kakvoj rodbinskoj vezi, vide;

te godine, zapravo, leta te godine svog sjajnog sunčanog dečaštva, za iz kuće ukradenu slaninu i rakiju Bosiljka ga je, dva guza debela, guzata, smrdljiva, sva kao nadošlo testo, izgrizena, krastava, vodila kroz detelinu u kukuruze, pa na dubrište iza štale, dubrište je obraslo širokim, zelenim liskama belih bundeva, o čemu će: o liskama bundeva, suncu u plavom morju neba, koje, morje, kao slika plavkasta, promenljiva, oblačasta, svetla ili tmurna slika zemlje postoji, ispijanju duše šljivinog debela i cveta, i o crnoj rupi, tajnoj, dubokoj, slatkoj, opojnoj udolini među kao sir belim Bosiljkinim butinama, butinama-dubovima biti pričano, možda, pisano, ako me glas ne izda, ili mi ruka ne zadrhti;

imao je flašu lepu, belu, duguljastu polukilu, koju je krio pod jaslama u štali prekrivenu, zatranu trinjama slame, grahovine i kukuruzovine, šunjajući se oko čardaka, ulazio u podrum, iz učije u polukilu nategom izvlačio rakiju, rakija mu se, već tada vučena nategom, hladna, mirisna, pitka u prva dva-tri i zadnja dva-tri gutljaja niz grkljan pa do stomaka slivala, puteve joj od grla do utrobe osećao, u grlič napunjene flaše gurao prelomljeni okomak, stavljao je hladnu u nedra, između lanene košulje, nekad bele a od znojna, dugog nošenja, valjanja po travi i detelini, iznošenja pasulja i bremena koštana, nošenja sepeta zrele džanarike sada uprljane i svakobojne izlazio iz tame, vlage i memle podruma na blještavu svetlost dana, činio je to, mora se napomenuti, samo dva leta, dva sjajna zrela leta;

i dok je dan na grani meseca zrio, dok je sve rastinje, i ono koje donosi, i ono koje ne donosi plod zriilo, dok je u Njemu nešto kljalo, što Pisatelj ovih pismena ne zna šta, a i On ne zna šta, nešto bubrilo, rasprskavalo se, zriilo, izlazio na svetlost danju, krijući se, a mogli su ga videti, i ne bi ga pitali, ni otac, Korenasti koren, ni majka, niko ga ne upitao kuda ide, preskakao plot i međama išao između dve strane šumoravog kukuruza, odlazio u Šašić, u gornji deo Šašića gde su letinu sejali, i gde je, između krompira, boranije, paprika, paradajza, višljice, u luku, okružen visokim, sabljastim kukuruznim stabljikama, a obasjan suncem sedeo;

so u drvenom solaniku, nož, slaninu, okrajak proje, strukove načupanog luka, razmeštao je oko sebe na busenje obraslo travkama zeleno-crnih vrežastih strukova, koštanom, sijerkom, zečjom lubenicom, zubačom, ljutačom, reskao je parče po parče slanine nožem naoštrenim, mast mu se iz slanine iscedena niz prste curila, prsti mu od koštana, od čupanja trave, od luka zeleni, zatupasti, prljavi, nokti jaki, izlomljeni;

jeo je deljčice slanine, grizao strukove belog luka po redu u početku slučajno otkrivenom prvo sa donje strane grizao luk, potom grizao parče proje, gurao odsečenu deljčicu slanine, potom opet grizao luk, a kada bi, na miru, zagledan u igravo, bleštavo zelenilo kukuruza, u zelenkasto-žute krošnje drveća šume iza kukuruzišta, u raspevano plavilo nebesa iznad šuma, sažvakao, polako oči vraćao na kukuruznom šumom omeđen prostor povrtnjaka, na mesto gde je sedeo, uzimao o obrastao busen prislonjenu flašu sa rakijom, otpijao tri gutljaja, prvi, i drugi, i treći, ispijao tri odmerena, ujednačena, još uvek hladna gutljaja rakije, sunce se u flaši lomilo, poigravalo, iskrilo u tečnosti, flašu kraj busena spuštao, u plavet se ponovo zagledao, blenuo u nebesa, a tada se oko Njega, ispod Njegovih tabana, oko hrane, svud oko Njegovih nogu pojavljivali, izvirali, mileli mravi

(Odlomak)